

Napoleó, el pare d'Europa

En el 200è aniversari
de la coronació
com a emperador
del llegendari estrateg,
els francesos,
orgullosos
de la seva història,
celebren un bon nombre
d'esdeveniments
commemoratius.
No només
reten homenatge
al salvador dels ideals
revolucionaris,
sinó també a l'home
que va somniar
un continent unit.

Aquell matí del 2 de desembre de 1804, l'11 de frimari de l'any XIII segons el calendari de la revolució, un vent glacial cobria de flocs de neu els carrers de la capital francesa. Els primers convidats havien començat a anar de camí a la catedral de Notre Dame des de les 6 h del matí, on ja hi havia gent que treballava entre bastidors, enmig d'un enrenou caòtic, per enllestir els últims detalls d'una cerimònia que, per voluntat del nou governant, havia de causar una impressió inesborrable.

Tot i que el temps era terrible, tot París estava en moviment: mig milió de curiosos (gairebé tota la població) s'apinyaven als carrers, des de les Tulleries, al Louvre, fins a Notre Dame. Ja hi havia veïns espavilats que havien llogat finestres i balcons a preus exorbitants: s'havien demanat fins a 800 francs, com afirma amb indignació un informe de la policia. La multitud estava tranquil·la, semblava que hi hagués més curiositat que entusiasme.

El primer a deixar les seves estances de les Tulleries va ser el papa Pius VII, a les 9 h del matí. Com era costum, el seu caruatge, acompanyat d'una escorta militar, era guiat per un nunci que muntava un ruc, la qual cosa va provocar els primers riures i comentaris jocosos dels espectadors. El poble revolucionari de París no va mostrar cap mena de sensibilitat vers els gestos d'humilitat del clergat.

A la catedral, el sant pare va ocupar el tron sota les notes de "Tu es Petrus" i va començar a resar, acompanyat de 150 alts dignataris eclesiàstics. A les llotges construïdes a la nau per a l'ocasió, els

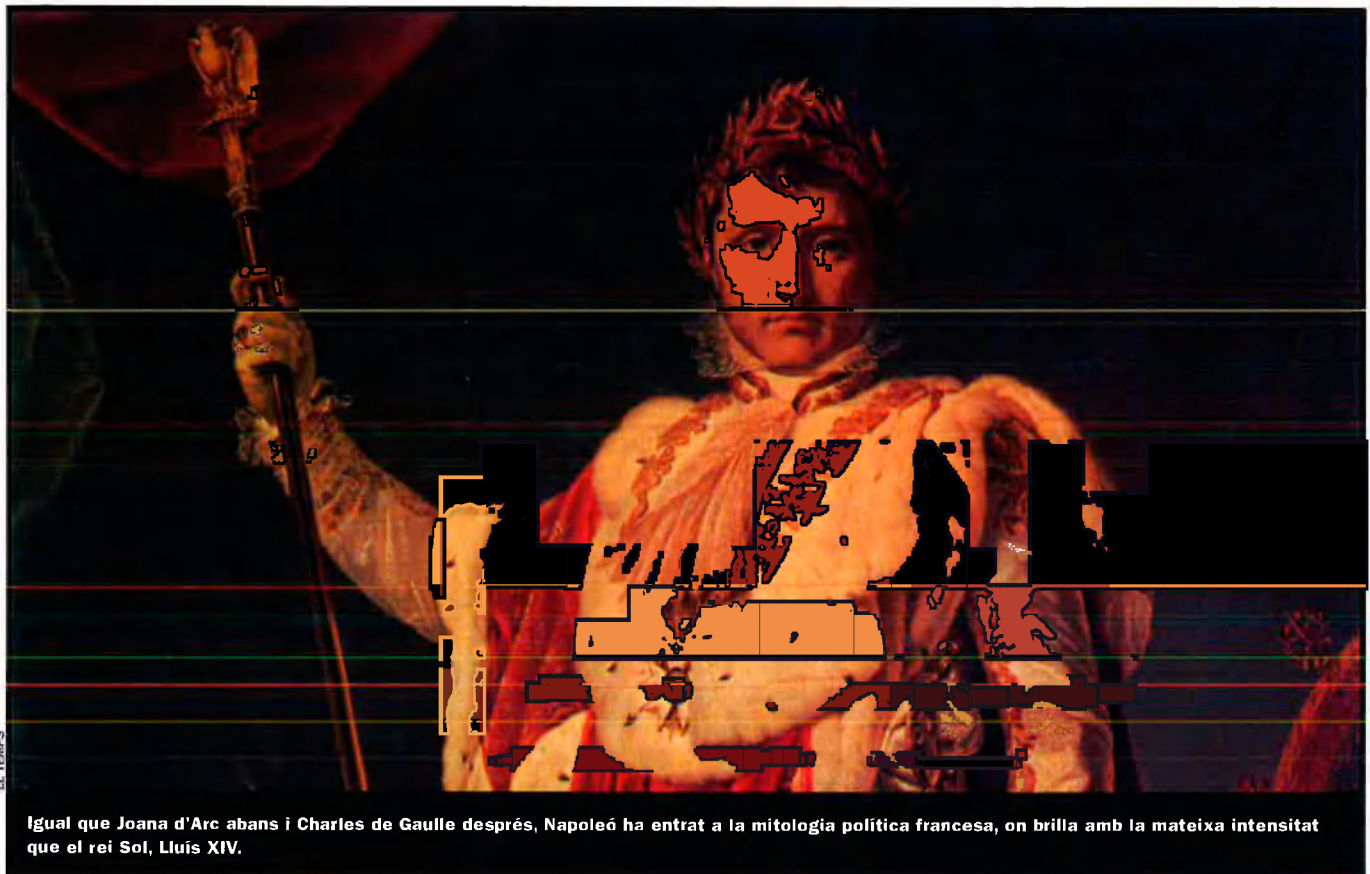
30.000 convidats es mantenien immòbils, com congelats pel fred. Mariscals, diplomàtics, senadors, tribuns, diputats, regidors, prefectes i alcaldes, alts funcionaris de l'estat, esperaven l'arribada de la parella imperial.

Van passar dues hores abans que Napoleó i Josefina finalment hi arribessin amb un gran seguici de carrosses i cotxes de cavalls. Fora, la multitud va començar a aclamar-los, les campanes sonaven ininterrompudament i, segons els comentaris dels testimonis, fins i tot el sol va brillar en aquell moment. La coronació que havia de transformar França i tot Europa ja podia començar.

Deu anys abans, cap contemporani dels últims anys de l'antic règim i del règim de terror postrevolucionari no hauria pogut imaginar un acte oficial amb tanta càrrega simbòlica. Napoleó acabava de fer 35 anys. Tots els que hi eren presents tenien molt clar que començava un nou període històric. Bonaparte, el petit caporal de la revolució, s'havia convertit en el seu últim executor, transformant i mantenint-ne alhora les conquestes i la força.

La coronació imperial, *le sacre*, és sens dubte una de les dates màgiques de la història de França. Per a l'aniversari, la Grande Nation commemora aquest inoblidable esdeveniment amb tota una successió d'exposicions, col·loquis i novetats enmig d'una gran pompa i esplendor. Un acte oficial que la República no podia deixar passar.

Res no pot aturar la fascinació que Napoleó irradia. "No, no ha deixat de fer-nos somniar", constata l'historiador Jean Tulard, president honorífic de l'Institut

Igual que Joana d'Arc abans i Charles de Gaulle després, Napoleó ha entrat a la mitologia política francesa, on brilla amb la mateixa intensitat que el rei Sol, Lluís XIV.

Napoleó i una de les grans autoritats sobre la nissaga de l'emperador. La seva col·lega, Natalie Petiteau, de la Universitat de Poitiers, ho confirma: "A França, li encanta observar la seva glòria i la seva grandesa", que tan dolorosament troba a faltar.

Per començar, tenim aquest nom corsúnic: Napoleó. Si hagués tingut un nom com ara Pierre, Paul o Jacques, l'efecte hauria estat el mateix?

Igual que Joana d'Arc abans i Charles de Gaulle després, Napoleó ha entrat a la mitologia política francesa, on brilla amb la mateixa intensitat que el mateix rei Sol, Lluís XIV. I és que, com diu Tular, Napoleó és "l'arquetip dels salvadors de la nació dels segles XIX i XX".

Tres vegades va ungir el papa la parella imperial. Tots dos, tot i que ja s'havien casat el 9 de març de 1796, van casar-se precipitadament per l'església la nit anterior. Del contrari, el papa s'hauria negat a participar en la cerimònia de coronació. Davant d'aquesta nova raó d'estat, el laïcisme de la revolució i de la República va arribar als seus límits.

Amb la seva capa de vellut porpra i ermini, i proveït amb ceptre, espasa i globus daurat per reafirmar les seves aspiracions universals al nou poder, Napoleó semblava estranyament insegur i rígid, com si estigués oprimat per la pròpia dignitat.

L'acte de coronació va ser immortalitzat pel pintor de la cort Jacques-Louis David, en un quadre colossal de 6x9 metres que avui rep tants visitants al Louvre com la Mona Lisa: després que Napoleó s'hagués posat ell mateix la corona de llorer, un record dels grans generals del món clàssic, va col·locar la corona a Josefina, que era davant seu agenollada al damunt d'un coixí, darrere de la resplendent diadema que duia al cabell. Pius VII va abraçar l'emperador i va proclamar solemnement: "*Vivat Imperator in aeternum.*"

Sempre atent a tot, al ministre de l'Interior Fouché, no se li havia escapat que tot aquell desplegament de pompa i esplendor produïa una certa sensació d'opressió en tothom qui allí es reunia. Aquell nou règim portaria l'estabilitat,

tan desitjada sobretot pels burgesos, després dels temps convulsos de la revolució? No era la coronació un acte de traïció a la República i als seus principis, joves i encara no del tot establerts? No queia en mans d'un nou dèspota la Grande Nation, després d'haver-se alliberat de l'absolutisme reial i d'haver exportat els seus ideals a una gran part d'Europa?

A la llunyana Viena, Ludwig van Beethoven estripava la dedicatòria al primer cònsol Bonaparte, creada per a la tercera simfonia, Heroica, per la gran admiració que sentia el músic pel jove general i reformador. A França també hi havia antics revolucionaris i companys que van sentir-se escandalitzats per la reintroducció d'una monarquia hereditària pels homes.

L'estratègia de l'emperador. Però el nou emperador sabia perfectament que el nou sistema imperial havia de comptar amb una bona sèrie de mesures per calmar els republicans. El fet de coronar-se a si mateix no era de cap mane-

ra una expressió d'arrogància ni de megalomania, sinó un gest protocol·lari perfectament estudiat i calculat amb el qual afirmava davant de tots els testimonis el seu rebuig a la gràcia divina.

El papa es va adonar de l'ofensa. Pius VII va tornar a la sagristia de Notre Dame per no haver de sentir el jurament seglejar que el flamant emperador prestava com a contrapès imprescindible a la seva plenitud de poders, com a reconciliació entre el tron i la revolució. "Juro—declarava l'emperador a la catedral al final de la cerimònia— que respectaré la igualtat davant la llei, la llibertat política i la civil, i garantiré que tot això es respecti; els impostos només s'apujaran si així ho estableix la llei; governaré pels interessos, pel bé i per la glòria del poble francès."

Aquesta fórmula va forjar l'aliança sagrada entre Napoleó i els nous notables que havia produït la República. El jurament confirmava i vinculava Napoleó com a "representat coronat de la victoriosa revolució". Una paradoxa que només podia complir un arrivista amb tanta energia com el petit cors. Es comprometia a servir els interessos de la burgesia emergent, que havia obtingut grans beneficis de l'abolició dels privilegis feudals, com ara de les vendes de propietats del clergat i de la noblesa. A França van sorgir més de 100.000 nous terratinents, pagesos i burgesos acomodats, el nou patrimoni dels quals estava garantit per un codi civil de nova promulgació.

Aquesta era la base del pacte entre l'emperador i la nova elit: tots dos estaven units per l'interès comú. Napoleó es presentava com a garant contra el retorn i les pretensions de restitució dels antics nobles, però també era baluard contra el radicalisme dels jacobins i dels sans culottes (encara no se'ls anomenava "proletaris"), que preferien impulsar la revolució permanent. "Jo no governo amb la plebs", deia sovint Napoleó quan queia en la temptació de mobilitzar les masses populars. El conqueridor, l'estrateg genial, el modernitzador i renovador d'Europa actuava en primer lloc com a ciutadà—emperador i alliberador nacional—. És de fet en aquest punt on residia la força del seu reformisme, però també el

Caps d'estat i de Govern que van assistir a la signatura del Tractat Constitucional, a Roma, el 29 d'octubre passat. 25 estats europeus units sota una mateixa carta magna.

límit de la seva visió política. "Semblava un home—va escriure Balzac— que garantia la possessió dels béns nacionals, la seva coronació s'entenia com una confirmació d'aquestes idees."

Un mes abans d'aquell acte polític i sacre de Notre Dame, Napoleó ja havia aconseguit que s'aprovés el principi de la monarquia hereditària mitjançant un plebiscit. L'instrument del plebiscit era a França, fins a aquest moment, el vincle democràtic entre la nació i un dirigent fort. El resultat es va fer públic el 6 de novembre de 1804: 3.572.329 vots a favor i 2.569 en contra. Alguns municipis van comunicar que s'havia pactat un vot unànime a favor. Els poetes del poble escrivien, entre l'entusiasme i l'advertència: "Nou Cèsar, governa la nova Roma, però mai no oblidis que un emperador és una persona."

"La nova Roma", aquesta era la paraula clau, l'aspiració universalista que diferenciava Napoleó dels governants europeus tradicionals. Es veia com a successor de Carlemany, que en el seu imperi carolingi va unificar Europa a tots dos cantons del Rin, l'únic emperador tant de francesos com d'alemanys. "Jo sóc Carlemany", afirmava Napoleó.

D'aquesta manera, va fer portar a París relíquies de l'antiga ciutat imperial d'Aquisgrà, on els prínceps del Rin el van

aclamar. Fins i tot durant un temps va pensar en Aquisgrà com a lloc per a la seva coronació.

Per a la cerimònia a Notre Dame, adoptava parcialment la indumentària imperial que duia Carlemany a la seva coronació del 25 de desembre del 800 a Roma: corona, espasa, ceptre i globus imperial. El somni inicial de Napoleó consistia en la unió de França, Itàlia i Alemanya en un nou imperi romà-carolingi construït sobre la base de les modernes institucions de la República. Calia desplaçar cap a l'est Prússia i Àustria.

Però dins d'aquesta concepció política també hi entrava el fet de donar el tret de gràcia al sacre imperi romanogermànic que gairebé havia durat un mil·lenni. El 1806 va obligar Francesc II, l'emperador de la dinastia dels Habsburg, a renunciar a la corona imperial, que només era fictícia després de la seva derrota a Austerlitz. A Alemanya, la notícia d'aquest esfondrament es va rebre sense gaire interès.

La primera "Europa unida". Nietzsche va veure en Napoleó "l' europeu perfecte, l'heroi més enllà del bé i del mal"; Schopenhauer el va descriure com "la més bella expressió de la voluntat humana", i Hegel, que després de la batalla de Jena va veure Napoleó com "l'es-

La batalla Moskova, que porta el nom del riu que travessa la capital russa, va obrir a Napoleó les portes d'aquell immens estat.

perit del món a cavall”, va escriure, orientat per l'exemple de Napoleó: “Un dia, Alemanya s'unirà pel poder del conqueridor.”

Els polonesos van esmentar Bonaparte en el seu nou himne nacional posterior a la independència de 1918. Napoleó estava del tot convençut que era el fundador d'un nou ordre europeu. Entre París, Roma i Hamburg, segons ell, no hi havia cap diferència apreciable. Volia unificar el continent en una federació d'estats, aconseguir un espai únic amb el mateix dret, un tribunal de justícia europeu, una moneda comuna i el trànsit lliure de per-

sones i de mercaderies. Com deia l'emperador: “Qualsevol viatger s'ha de sentir com a casa a Europa, sigui on sigui.”

Amb l'espasa i el codi, Napoleó va ser un dels precursors de l'Europa moderna, sentència l'especialista Tulard, que en una conferència fins i tot es va atrevir a afirmar: “Sí, Napoleó va ser el pare d'Europa!” No obstant això, l'emperador, igual que De Gaulle més tard, de cap manera volia acceptar, en aquesta Europa, Anglaterra, una “nació de comerciants i botiguers”. Naturalment, projectava una Europa unida segons el model francès i també sota l'hegemonia

francesa: “Els països units, des de les Columnes d'Hèrcules fins a Kamtxatka, han d'estar governats per les lleis de França –deia–, [...] i un bon matí, n'estic convençut, l'imperi d'occident s'aixecarà de nou, ja que els pobles cansats es lliuraran amb alegria al domini de la nació millor governada.”

Evidentment, aquesta concepció d'Europa es trobava encara molt lluny de l'actual idea d'unió política entre estats amb els mateixos drets i una constitució comuna, però en certa manera ja es pot reconèixer el nucli de la idea dels Estats Units d'Europa. Totes les nacions del vell continent s'han d'agermanar al voltant de la pàtria dels drets humans i de la llibertat.

En tot el món, fins a la Xina i al Japó, s'han publicat més llibres sobre Napoleó que dies han passat des de la seva mort, el 5 de maig de 1821, deportat pels anglesos a la boirosa illa de Santa Helena, a l'Atlàntic. Bonaparte també és un dels herois més grans del cinema de tots els temps: la primera pel·lícula es va filmar el 1897; el 1937, Greta Garbo, “la Divina”, va interpretar el paper de la seva amant polonesa, Maria Walewska. Els nazis van tergiversar la figura de Napoleó al film èpic Kolberg, protagonitzat per Heinrich George i dirigit per Veit Harlan, tristament famós pels seus films de propaganda.

A l'única fugaç visita a París el 1940, Hitler va quedar fascinat davant de la tomba del Napoleó a l'església dels Invàlids. Al sarcòfag monumental de porfir vermell, una obra de l'arquitecte Visconti, descansen les despulles de Na-

Napoleó Bonaparte

- **1769** Neix el 15 d'agost a Còrsega.
- **1785** Tinent d'artilleria.
- **1789** Inici de la revolució francesa amb la presa de la Bastilla.
- **1793** Napoleó s'afilia al partit del Govern, el partit revolucionari dels jacobins dirigit per Maximilien de Robespierre.
- **1795** Napoleó intervé en la derrota de l'aixecament dels monàrquics a París. Després d'aquesta victòria se li

atorga el comandament suprem de l'exèrcit.

■ **1796** Casament amb Marie-Josèphe Rose Tascher de la Pagerie. Campanya a Itàlia contra les tropes austríaques que amenaçaven el sud de França.

■ **1798** Amb una expedició, Napoleó intenta conquerir Egipte i fracassa, ja que els britànics enfonsen la flota francesa a Abukir.

■ **1799** Després de la caiguda del “Directori” al Govern, Napoleó es fa nomenar “primer cònsol” d'una comissió de tres membres.

■ **1804** Amb el Codi Civil s'aboleixen els privilegis feudals. El 2 de desembre, Napoleó es corona a si mateix “emperador dels francesos”.

■ **1805** Anglaterra i Rússia signen una aliança a la qual s'incorpora Àustria. Napoleó venç les tropes russoaustríaques a Austerlitz. Gran Bretanya aconsegueix ser l'única potència marítima a la batalla de Trafalgar.

■ **1806** Àustria i Prússia no entren a Confederació del Rin, sota el protectorat de Napoleó.

L'emperador venç l'exèrcit prussià a

poleó en cinc taüts. Al voltant hi ha gravades les victòries glorioses: Rivoli, les Piràmides, Marengo, Austerlitz, Jena, Wagram, Friedland i Moscova.

Però el record de les seves fites civils també guarneix la cripta: alliberament de la nació, centralització de l'administració, consell d'estat, codi civil, concordat, universitat, dret industrial i mercantil, tasques públiques (com la construcció de carreteres), i la Legió d'Honor.

Winston Churchill, descendent polític tant de Napoleó com de Pitt, Fox i Castlereagh, que tan aferrissadament van lluitar contra l'emperador, es va reunir amb Charles de Gaulle després de l'alliberament de París. Es van trobar davant la tomba del mariscal de la 1a Guerra Mundial, Ferdinand Foch. Churchill es va dirigir a la tomba de Napoleó i va dir respectuosament als seus companys d'armes: "No hi ha res més gran en aquest món."

De Gaulle, que no estava lliure d'una certa supèrbia, no compartia completament aquesta opinió. Com a expert en història militar, admirava el genial estrateg Napoleó: "Les campanyes de Napoleó són per als experts uns exemples immortals de concepcions de sublim simplicitat, d'una preparació precisa en què no es deixava res a l'atzar, de l'execució dels plans amb una força immensa, tot envoltat d'un prestigi, d'una autoritat i d'una energia que conferien a l'emperador la reputació d'una llegenda."

Però, també segons De Gaulle, Napoleó tenia les seves mancances com a polític: va ultrapassar el límit del possible,

L'emperadriu Josefina, primera esposa de Napoleó. La pintura és d'Appiani.

corria de batalla en batalla, de victòria en victòria. Fins a la derrota final a Waterloo. La impressionant grandesa del seu ascens és igual que el de la seva caiguda. Creant un paral·lelisme amb si mateix, el general va dir: "Va saber donar a França una ànima comuna."

L'altra cara de la moneda. Aquesta esplendor permanent de Napoleó no sembla tan evident, ja que l'emperador no només va ser el modernitzador, l'unificador, d'Europa, sinó que sobretot va ser el senyor de la guerra que va portar la mort i el dolor per tot Europa entre 1800 i 1815.

No és gens fàcil calcular el nombre de víctimes de les campanyes de Napoleó i

fer-ne una comparació adequada. Teòricament, tots els homes d'entre vint i vint-i-cinc anys de França havien de fer el servei militar obligatori. Però el nombre dels reclutes potencials que necessitava l'exèrcit, com a mínim al començament, van fer que la quantitat de sorteigs augmentés considerablement. Els ciutadans que abonessin un mínim de 50 francs en impostos podien enviar un suplent per un preu mitjà de 2.000 francs.

Això volia dir que la burgesia acomodada comprava la llibertat i que els fills dels camperols formaven la majoria de l'exèrcit. En deu anys, l'imperi va cridar a files 2,5 milions de reclutes d'una població total de 30 milions de persones. El nombre de morts durant aquest període podria arribar a ser de 700.000 a 800.000.

A més, al llarg dels anys, Napoleó va passar a exigir tant als aliats com als enemics vençuts un nombre de tropes auxiliars cada vegada més gran, que va arribar a ser un quart dels soldats cap a la fi de l'imperi. A la Grande Armée de la campanya de Rússia de 1812, van servir homes de vint nacions diferents, dels quals els polonesos en representaven la sisena part. Aquestes tropes es poden considerar amb tot el dret del món la primera força militar europea de l'època moderna.

Durant molt de temps, les guerres tampoc no costaven diners als francesos: Napoleó feia pagar als vençuts. Per exemple, després d'Austerlitz, Àustria va haver de pagar la impressionant suma de 8 milions de francs (??) en efectiu.

Jena i a Auerstedt i entra a Berlín. Intenta aïllar Anglaterra amb el bloqueig continental.

■ **1807** Signa la pau amb el tsar de Rússia, Alexandre I.

Prússia perd més de la meitat del seu territori.

■ **1808** Les tropes franceses ocupen Espanya i Napoleó obliga el rei a abdicar.

■ **1809** Àustria és derrotada a Wagram i ha de retirar-se d'una gran part del territori a la pau de Schönbrunn.

■ **1810** Napoleó es casa amb la arxidu-

quesa d'Àustria Maria Lluïsa. Anne-xiona el regne d'Holanda i la costa nord-alemanya amb Hamburg i Bremen, així com la del Bàltic amb Lübeck.

■ **1811** Naixement del seu únic fill legítim, Napoleó II.

■ **1812** Napoleó arriba a Moscou amb un exèrcit plurinacional, però una sèrie de circumstàncies desfavorables l'obliguen a retirar-se. La Grande Armée queda gairebé exterminada durant el camí de tornada.

■ **1813** Prússia, Rússia, Gran Bretanya, Àustria i Suècia s'uneixen contra

Napoleó i el derroten a la batalla de Leipzig.

■ **1814** Els aliats entren a París. L'emperador abdica.

Se li assigna l'illa d'Elba com a territori sobirà.

■ **1815** Napoleó torna a França durant cent dies, però el seu exèrcit és derrotat a Waterloo i el deporten a l'illa de Santa Helena.

■ **1821** Napoleó mort el 5 de maig a l'exili.

■ **1840** Trasllat de les despulles a París i sepeli a l'església dels Invàlids.

Europa sota Napoleó

França i els seus aliats abans de 1812

Els ciutadans que vivien en pau a França no van notar cap mena de càrrega.

Sota el bloqueig continental, l'economia de la França alliberada de la competència anglesa prosperava. Les zones annexionades a l'esquerra del Rin van experimentar una prosperitat constant. El producte interior brut per capita va augmentar ininterrompudament del 1799 al 1814. El franc introduït el 1803 va mantenir el seu valor fins a l'any 1914. Una administració moderna i un eficaç sistema d'ensenyament van establir la base d'una modernització constant. A la França actual hi continua havent una gran part de les institucions napoleòniques.

Així doncs, tot i les guerres contínues, el nombre de víctimes nacionals era més o menys suportable. Fins al desastre de Rússia el 1812. El tsar tenia bones raons per enfrontar-se amb l'emperador francès, però les hostilitats no provenien directament d'ell. L'imperialisme francès va atacar el nervi vital de l'imperi rus: la formació del Gran Ducat de Varsòvia sota la protecció de Napoleó per establir novament la monarquia po-

lonesa, la qual cosa Rússia no permetia sota cap concepte. L'annexió de les ciutats hanseàtiques va permetre a França controlar el trànsit marítim al Bàltic. El comerç entre Rússia i Anglaterra, com a conseqüència del bloqueig continental, es va enfonsar. Els russos es queixaven del bloqueig mentre el contraban i el trencament de sancions augmentaven.

Napoleó va decidir resoldre el problema definitivament. A cops d'espasa, com sempre. Aquesta decisió va ser fatal. El mariscal Marmont comunicava el seu mal pressentiment a un ministre: "Vol que li digui la veritat? L'emperador està com un llum. Ens arrossegirà de cap a l'abisme i tot acabarà en una catàstrofe terrible."

El 24 de juny de 1812, la Grand Armée, amb 400.000 homes, travessava el riu Niemen. Europa mai no havia vist un exèrcit igual. El tsar s'havia d'enfrontar amb una força incomparable. Els russos retrocedien per por de la derrota, Napoleó no podia agafar-los.

L'antic mariscal de camp rus, Kutusov, va rebre la missió de barrar el pas a Napoleó. Finalment, l'emperador trobava

una ocasió per a la batalla. El 7 de setembre de 1812, a les 5.30 h, just quan sortia el sol, els oficials van llegir la proclamació de Napoleó: "Soldats, lluiteu com a Austerlitz, com a Friedland, i que en un futur llunyà es parli amb orgull del vostre valor!"

A Guerra i pau, Tolstoi qualifica la batalla de Borodino com una gran victòria nacional. Els historiadors francesos consideren que el seu gran èxit va ser l'enfrontament al Moscovia, ja que els deixava camí lliure a Moscou. Però no van aconseguir destruir l'exèrcit rus i, a més, Napoleó hauria d'haver utilitzat 18.000 homes de la seva guàrdia la nit de la batalla. Malalt i tremolant de febre, no es va poder decidir: "A 800 milles de França, no pots arriscar la teva última reserva."

La matança va ser terrible. Els russos van perdre 45.000 homes, els francesos van comptar 10.000 morts i més de 14.000 ferits. La Grande Armée va perdre més de 40 dels seus generals.

El 14 de setembre, els francesos van arribar a la ciutat, gairebé abandonada, de les cúpules daurades. La majoria dels

seus habitants havien fugit. La nit de l'endemà van començar els primers incendis. Al començament, Napoleó no entenia res del que passava. Com si estigués hipnotitzat per les flames, repetia contínuament: "Tots aquests palaus, aquestes esglésies! Els bàrbars, els salvatges!"

L'emperador, tan dinàmic en altres ocasions, semblava paralytitzat. Esperava en una proposta de pau del tsar Alexandre, d'aquell tossut. Durant setmanes, Napoleó va restar immers en la indecisió. Es distreia, per exemple, escrivint nous estatuts per a la Comédie Française. El 19 d'octubre, les restes de la Grande Armée van emprendre la retirada.

El pas pel riu Beresina va quedar gravat a la memòria dels francesos igual que més tard Waterloo va entrar al diccionari de tot el món. Milers de persones es van ofegar en aquells corrents gelats, altres es van quedar enrere, a l'altra vora. Napoleó va viure una altra vegada, com ja li va passar a Espanya el 1808, la nova forma de guerra nacional, en què el patriotisme es barrejava amb el fanatisme religiós i en què tot un poble s'aixecava contra l'intrús. La guerra, pensada com a competició de forces entre nobles, era ara un conflicte on es permetia tot tipus de batalla i on ja no hi havia regles.

El 16 de desembre, 18.000 homes tornaven a passar pel Niemen, pel mateix lloc on la Grande Armée havia desfilat mig anys abans. Napoleó dirigia un exèrcit fantasma.

La derrota i la llegenda. A París, el tron de Napoleó trontollava. Un general d'origen obscur anomenat Malet va intentar donar un cop d'estat difonent la notícia que l'emperador havia mort. Alemanya i Holanda es van perdre consecutivament, el regne d'Itàlia es va esfondrar, a Espanya augmentaven les derrotes.

A la fi de 1813, tres exèrcits aliats dirigits pel tsar, l'emperador austríac i el rei de Prússia travessaven el Rin. A Alemanya s'havia creat una consciència nacional contra França, els fonaments d'una enemistat històrica gens natural que va durar gairebé un segle i mig. El 31 de març de 1814, els aliats van entrar a París.

Representació d'un dels combats de la batalla de Leipzig. La derrota dels prussians va ser una de les més destacables del general Bonaparte.

Pressionat pels seus mariscals, Napoleó va dictar i firmar la famosa declaració: "Estimo tant França! Mai no he volgut res més que la seva glòria, mai no li portaré la desgràcia! Volen que abdiqui. Doncs molt bé, abdicaré!"

Pas a pas, etapa a etapa, el mite també s'anava formant fins i tot en la seva decadència. L'emperador enderrocat es va acomiadar entre llàgrimes dels soldats de la seva antiga guàrdia al castell de Fontainebleau: "Adéu, fills meus! Vol-dria portar-vos a tots al cor!" De les files de la tropa es va sentir un sanglot, comentava el suboficial Coignet.

El sorprenent epíleg que va venir a continuació podria semblar una farsa. Després de deu mesos com a sobirà de l'illa mediterrània d'Elba, Napoleó va arribar a Golfe-Juan, a la costa Blava francesa, acompanyat de 700 soldats i disposat a reconquerir el seu regne.

Els "Cent Dies" anteriors a l'última batalla, a Waterloo, van contribuir definitivament a la creació de la llegenda. Els romàntics s'apropriaven de la seva figura heroica.

L'actual ministre de l'Interior francès, Dominique de Villepin, va escriure una obra, *Les Cent Jours*, en què no dissimula en cap moment la seva admiració. Passa a formar part d'una llista d'autors que han inventat un bonapartisme poètic i que han donat al mite un fonament literari immortal. Victor Hugo i Honoré

de Balzac, Alfred de Musset i Alfred de Vigny, Stendhal, Alexandre Dumas i Eugène Sue van convertir-se en els heralds d'un imperi idealitzat.

Amb el *Mémorial de St. Hélène*, elaborat pel comte de Las Cases a partir de les seves entrevistes amb Napoleó durant l'exili, l'emperador destronat i empresonat va saber salvar-se magistralment de caure en l'oblit. La miserable fi de l'heroi sota estricta vigilància britànica va tornar a donar ales a la imaginació i a encendre els ànims.

En el seu testament, l'emperador va disposar que "les meves despulles descansin a la vora del Sena, enmig d'aquest poble francès que tant he estimat".

El 15 de desembre de 1840 el desig es va complir. Victor Hugo en va descriure l'escenari: "De sobte sonen simultàniament tres canons des de diferents punts de l'horitzó. Els tambors se senten des de la llunyania. Apareix el carro de l'emperador i el sol, amagat fins aleshores, brilla en aquell moment. L'efecte és impressionant." Actualment continua havent-hi turistes que senten calfreds davant d'aquell sarcòfag immens, i lleugerament *kitsch*, d'una grandesa tan polèmica i desfasada com inoblidable.

Romain Leick
© *Der Spiegel*
Traducció: David Egea